

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Ю.Б. Іванов, доктор економічних наук, Ю.В. Бережна, аспірантка.
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
Національної академії наук України

© Іванов, Ю.Б., 2014.

© Бережна, Ю.В., 2014.

Стаття отримана редакцією 04.06.2014 р.

Вступ. Охорона здоров'я є однією з найважливіших функцій сучасної держави, адже визнання людини як джерела й водночас головної рушійної сили розвитку суспільства неодмінно пов'язане зі збереженням життя та зміцненням здоров'я населення і створенням належних умов для реалізації його конституційного права на охорону здоров'я. В умовах формування правової соціальної держави реалізація державної політики, що спрямована на охорону здоров'я населення, можлива лише шляхом застосування ефективного інструментарію державного регулювання цієї сфери.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідженням проблем державного регулювання сфери охорони здоров'я в Україні займалися В.Ф. Москаленко [1], І.В. Комарова [2], Т.М. Камінська [3], І.В. Рожкова [4], Н.І. Карпишин [5], Д.В. Карамішев [6], Г.О. Слабкий, М.В. Шевченко [7], В.М. Пашков [8] та інші. Переважну більшість наукових досліджень присвячено проблемам удосконалення організації та фінансування закладів системи охорони здоров'я, і, по суті, об'єктом вивчення виступають соціально-економічні відносини на ринку послуг з охорони здоров'я. Погоджуючись з безсумнівною цінністю наукових досліджень учених, слід зазначити, що існує необхідність розгляду більш широкого кола взаємопов'язаних соціально-економічних відносин, що стосуються всіх видів ринків сфери охорони здоров'я і відповідно інструментарію, який застосовується для їх регулювання. Актуальністю зазначеної проблеми й обумовлений вибір теми дослідження.

Мета дослідження – виокремлення інструментарію державного регулювання сфери охорони здоров'я в Україні для подальшого формування рекомендацій щодо його вдосконалення. Методичною основою дослідження є загальнонаукові методи: аналізу й синтезу – для вивчення вітчизняного досвіду державного регулювання сфери охорони здоров'я; систематизації та класифікації – для виокремлення інструментарію державного регулювання сфери охорони здоров'я.

Основний матеріал і результати. Реалізація завдань державного регулювання економіки на практиці забезпечується за допомогою різноманітних методів. Методи державного регулювання економіки – це способи впливу держави на сферу підприємництва, інфраструктуру ринку, некомерційний сектор економіки з метою створення умов їхнього ефективного функціонування відповідно до напрямів державної економічної політики [9]. Кожний метод ґрунтується на використанні сукупності інструментів державного регулювання. Методи державного регулювання економіки класифікуються за двома ознаками: за формами та засобами впливу.

Залежно від засобів впливу розрізняють адміністративні й економічні методи. Адміністративні методи, котрі базуються на силі державної влади, поділяють на заходи заборони, заходи дозволу і заходи примусу. Економічні методи являють собою заходи державного впливу, за допомогою яких створюються відповідні умови, що направляють розвиток соціально-економічних відносин у потрібне державі русло [9].

Таке розмежування методів державного регулювання досить умовне. Будь-який економічний регулятор містить елемент адміністрування, а адміністративно-правові та організаційні методи – економічну складову.

За формами впливу методи державного регулювання економіки поділяють на дві групи: методи прямого та непрямого впливу. Методи прямого впливу безпосередньо діють на функціонування суб'єктів ринку за допомогою інструментів адміністративно-правового характеру та економічних інструментів прямого впливу [9].

Методи непрямого регулювання – це методи, які регламентують поведінку суб'єктів ринку не прямо, а опосередковано, через створення певного економічного середовища, котре змушує їх діяти в потрібному державі напрямі. Опосередковане регулювання – це вплив на економічні інтереси. Держава втілює в життя свої рішення на підставі мотивації. У цьому контексті мотивація – це процес спонукання суб'єктів ринку до діяльності в напрямі державних пріоритетів [9].

Сфера охорони здоров'я включає декілька взаємопов'язаних ринків: послуг з охорони здоров'я, медичних технологій, медичного обладнання, медичного страхування, праці медичних кадрів, освітніх послуг у сфері охорони здоров'я та фармацевтичного [10]. Отже, потрібно звертати увагу на широке коло соціально-економічних відносин, що стосуються охорони здоров'я, тобто на всю сферу охорони здоров'я.

На ринку будь-якого товару взаємодіють два вихідних параметри – попит і пропозиція. Попит – кількість товару, яку бажають і можуть придбати покупці за деякий період часу за певною ціною. Попит – це платоспроможна потреба в товарах. Пропозиція – це кількість товару, яку продавці можуть надати у визначений період часу за певною ціною [11].

Отже, при дослідженні державного регулювання сфери охорони здоров'я в Україні необхідно враховувати можливі його напрями (рис. 1.)

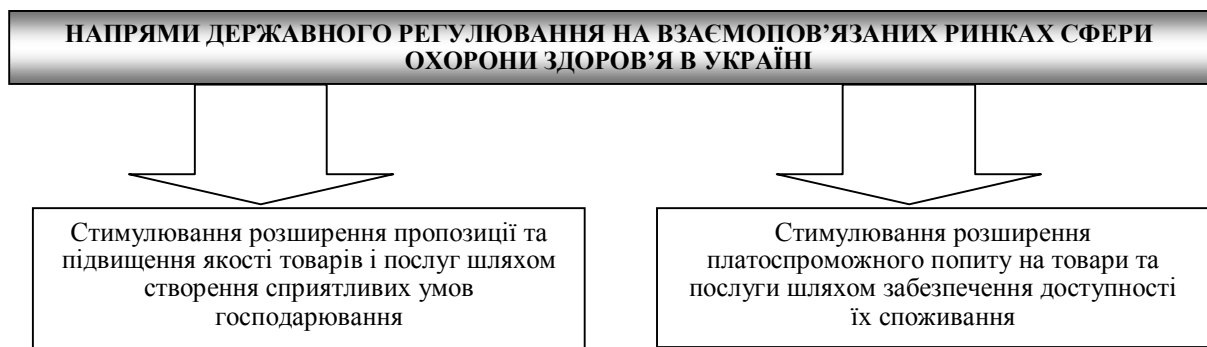

Рис. 1. Напрями державного регулювання на взаємопов'язаних ринках сфери охорони здоров'я в Україні

Таким чином, інструменти державного регулювання сфери охорони здоров'я в Україні можна класифікувати за такими ознаками:

1) залежно від методу державного регулювання за засобами впливу, в рамках якого застосовується інструмент:

інструменти, що застосовуються в рамках адміністративних методів;

інструменти, котрі застосовуються в рамках економічних методів;

2) залежно від методу державного регулювання за формою впливу, в рамках якого застосовується інструмент:

інструменти, що застосовуються в рамках прямих методів;

інструменти, котрі застосовуються в рамках непрямих методів;

3) за видом ринку сфери охорони здоров'я, на регулювання відносин якого спрямоване застосування інструменту:

інструменти, що застосовуються для регулювання відносин на ринку послуг з охорони здоров'я;

інструменти, котрі застосовуються для регулювання відносин на ринку медичних технологій;

інструменти, що застосовуються для регулювання відносин на ринку медичного обладнання;

інструменти, які застосовуються для регулювання відносин на фармацевтичному ринку;
інструменти, що застосовуються для регулювання відносин на ринку медичного страхування;

інструменти, які застосовуються для регулювання відносин на ринках праці медичних кадрів та освітніх послуг у сфері охорони здоров'я;

4) за напрямом застосування інструменту на ринках сфери охорони здоров'я:

інструменти, що застосовуються для стимулювання розширення пропозиції та підвищення якості товарів і послуг;

інструменти, які застосовуються для стимулювання розширення платоспроможного попиту на товари та послуги.

У табл. 1 наведено класифікацію інструментів державного регулювання ринку послуг з охорони здоров'я в Україні.

Стосовно державного регулювання ринку послуг з охорони здоров'я в Україні варто зазначити, що прямі економічні методи полягають у використанні механізмів бюджетного фінансування закладів охорони здоров'я. Адміністративне регулювання ринку послуг з охорони здоров'я в Україні полягає у використанні механізмів стандартизації якості послуг з охорони здоров'я та ліцензуванні діяльності у сфері надання послуг з охорони здоров'я. Стосовно непрямого економічного регулювання ринку послуг з охорони здоров'я в Україні слід зауважити, що широко застосовуються інструменти державного регулювання, передбачені податковим законодавством.

У табл. 2 подано класифікацію інструментів державного регулювання ринків медичних технологій і медичного обладнання в Україні.

Таблиця 1. Класифікація інструментів державного регулювання ринку послуг з охорони здоров'я в Україні

Інструменти в рамках адміністративних (прямих методів)	Інструменти в рамках економічних методів		
	Інструменти в рамках прямих економічних методів	Інструменти в рамках непрямих економічних методів, що направлені на стимулювання:	
		розширення пропозиції та підвищення якості товарів і послуг на ринку	розширення платоспроможного попиту на товари та послуги на ринку
1) ліцензування діяльності у сфері надання послуг з охорони здоров'я; 2) акредитація та реєстрація закладів охорони здоров'я; 3) стандартизація якості послуг з охорони здоров'я.	Здійснення державних видатків на фінансування діяльності закладів охорони здоров'я.	1) звільнення від оподаткування ППП окремих державних підприємств; 2) звільнення від сплати земельного податку закладів сфери охорони здоров'я.	1) звільнення від оподаткування ПДВ операцій з постачання послуг з охорони здоров'я; 2) включення до складу витрат платника ППП відповідних витрат, пов'язаних з охороною здоров'я; 3) виключення з розрахунку загального місячного оподаткованого доходу платника ПДФО вартості товарів та послуг, що пов'язані з охороною здоров'я; 4) включення до податкової знижки з ПДФО вартості товарів і послуг, пов'язаних з охороною здоров'я;

Державне регулювання ринків медичних технологій та медичного обладнання в Україні здійснюється за допомогою використання прямих економічних методів, тобто з використанням механізмів бюджетного фінансування наукових досліджень у сфері охорони здоров'я.

Непрямі методи державного регулювання ринків медичних технологій та медичного обладнання в Україні майже не використовуються. Адміністративне регулювання ринку медичних технологій в Україні полягає у використанні механізмів захисту прав інтелектуальної власності шляхом патентування об'єктів інтелектуальної власності. Адміністративне регулювання ринку медичного обладнання в Україні полягає у використанні механізмів реєстрації та сертифікації медичного обладнання.

Таблиця 2. Класифікація інструментів державного регулювання ринків медичних технологій і медичного обладнання в Україні

Вид ринку, на регулювання відносин якого спрямовано застосування інструменту	Інструменти в рамках адміністративних (прямих методів)	Інструменти в рамках економічних методів		
		Інструменти в рамках прямих економічних методів	Інструменти в рамках непрямих економічних методів, що направлені на стимулювання:	
			розширення пропозиції та підвищення якості товарів і послуг на ринку	розширення платоспроможного попиту на товари та послуги на ринку
Ринок медичних технологій	Захист прав інтелектуальної власності шляхом патентування об'єктів інтелектуальної власності.	Здійснення державних видатків на фінансування наукових досліджень у сфері охорони здоров'я.	Відсутні.	Відсутні.
Ринок медичного обладнання	Зєєстрація та сертифікація медичного обладнання.	Здійснення державних видатків на закупівлю медичного обладнання.	Відсутні.	1) звільнення від оподаткування акцизним податком операцій з реалізації легкових автомобілів для інвалідів; 2) застосування зниженої ставки ПДВ в розмірі 7% до операцій з постачання та імпорту виробів медичного призначення; 3) застосування зниженої ставки ПДВ в розмірі 7% до операцій з постачання та імпорту медичних виробів та/або медичного обладнання для клінічних випробувань.

У табл. 3 наведено класифікацію інструментів державного регулювання фармацевтичного ринку в Україні.

Таблиця 3. Класифікація інструментів державного регулювання фармацевтичного ринку в Україні

Інструменти в рамках адміністративних (прямих методів)	Інструменти в рамках економічних методів		
	Інструменти в рамках прямих економічних методів	Інструменти в рамках непрямих економічних методів, направлених на стимулювання:	
		розширення пропозиції та підвищення якості товарів і послуг на ринку	розширення платоспроможного попиту на товари та послуги на ринку
1) реєстрація та стандартизація якості лікарських засобів і виробів медичного призначення; 2) ліцензування діяльності з виробництва, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами та виробами медичного призначення; 3) державне регулювання цін на лікарські засоби і вироби медичного призначення.	Здійснення державних видатків на закупівлю лікарських засобів і виробів медичного призначення.	1) Виключення з переліку платників збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності аптек, провадження діяльності щодо постачання лікарських засобів з придбанням пільгового торгового патенту.	1) застосування зниженої ставки ПДВ у розмірі 7% до операцій з постачання та імпорту лікарських засобів; 2) звільнення від оподаткування митом фармацевтичної продукції; 3) застосування зниженої ставки ПДВ у розмірі 7% до операцій з постачання та імпорту лікарських засобів для клінічних випробувань.

Адміністративне регулювання фармацевтичного ринку в Україні полягає у використанні механізмів реєстрації та стандартизації якості лікарських засобів і виробів медичного призначення, ліцензуванні діяльності з виробництва, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами та державному регулюванні цін на лікарські засоби і вироби медичного призначення. Прямі економічні методи державного регулювання фармацевтичного ринку полягають у використанні механізмів бюджетного фінансування, тобто здійсненні видатків з державного та місцевих бюджетів на закупівлю лікарських засобів і виробів медичного призначення.

Серед непрямих методів державного регулювання фармацевтичного ринку України вагоме місце займає використання інструментів державного регулювання, передбачених податковим законодавством.

У табл. 4 подано класифікацію інструментів державного регулювання ринків медичного страхування, праці медичних кадрів та освітніх послуг у сфері охорони здоров'я в Україні.

Таблиця 4. Класифікація інструментів державного регулювання ринків медичного страхування, праці медичних кадрів та освітніх послуг у сфері охорони здоров'я в Україні

Вид ринку, на регулювання відносин якого спрямовано застосування інструменту	Інструменти в рамках адміністративних (прямих методів)	Інструменти в рамках економічних методів		
		Інструменти в рамках прямих економічних методів	Інструменти в рамках непрямих економічних методів, що направлені на стимулювання:	
			розширення пропозиції і підвищення якості товарів та послуг на ринку	розширення платоспроможного попиту на товари та послуги на ринку
Ринок медичного страхування	Ліцензування страхової діяльності.	Діяльність Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.	Відсутні.	включення до витрат платника ППП внесків на страхування здоров'я, обов'язковість якого передбачена законодавством.
Ринки праці медичних кадрів та освітніх послуг у сфері охорони здоров'я	1) ліцензування діяльності та акредитація освітніх закладів; 2) стандартизація якості освітніх послуг.	Здійснення державних видатків на фінансування підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації та оплати праці медичних кадрів.	Відсутні.	Відсутні.

Таким чином, запропоновано класифікацію інструментів державного регулювання сфери охорони здоров'я в Україні, особливістю якої є використання нової класифікаційної ознаки «за видом ринку сфери охорони здоров'я, на регулювання відносин якого спрямоване застосування інструменту», що дозволило виокремити інструментарій державного регулювання кожного із взаємопов'язаних ринків сфери охорони здоров'я в Україні.

Висновки. Результати аналізу інструментарію державного регулювання сфери охорони здоров'я в Україні свідчать про його фрагментарний характер, чим обумовлена потреба у його вдосконаленні, адже не забезпечується комплексне державне регулювання всіх взаємопов'язаних ринків сфери охорони здоров'я, що значно ускладнює процес формування ринкових відносин та знижує ефективність реформ у сфері охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Москаленко В.Ф. Принципи організації оптимальної моделі системи охорони здоров'я: український контекст: монографія / В.Ф. Москаленко. – К.: «Книга плюс», 2008. – 320 с.
2. Комарова І.В. Бюджетне фінансування охорони здоров'я громадян України як складової людського капіталу [Електронний ресурс] / І.В. Комарова. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vbumb/2010_3/19.pdf.

3. Камінська Т.М. Про розвиток квазіринкових відносин в охороні здоров'я [Електронний ресурс] / Т.М. Камінська. – Режим доступу: http://www.ief.org.ua/Arjiv_ET/Kaminska206.pdf.
4. Рожкова І.В. Децентралізація управління у сфері охорони здоров'я на місцевому рівні: монографія / І.В. Рожкова, І.М. Солоненко. – К.: Фенікс, 2008. – 160 с.
5. Карпишин Н.І. Фінансове забезпечення охорони здоров'я в реалізації державних функцій на ринку медичних послуг: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.04.01 / Н.І. Карпишин. – Тернопіль, 2006. – 20 с.
6. Карамішев Д.В. Стратегічне управління інноваційними процесами в системі охорони здоров'я: державні механізми: монографія / Д.В. Карамішев. – Х. : Вид-во Хар РІ НАДУ «Магістр», 2006. – 304 с.
7. Слабкий Г.О. Сучасні підходи до фінансування системи охорони здоров'я / Г.О. Слабкий, М.В. Шевченко, О.О. Заглада. – К., 2011. – 345 с.
8. Пашков В. М. Проблеми господарсько-правового забезпечення відносин в сфері охорони здоров'я: автореф. дис.... докт. юрид. наук: 12.00.04 / В.М. Пашков. – Харків, 2010. – 20 с.
9. Система методів державного регулювання економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fingal.com.ua/content/view/full/922/39/1/2/>.
10. Баєва О.В. Менеджмент у галузі охорони здоров'я: навчальний посібник / О.В. Баєва. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 640 с.
11. Экономика здравоохранения: учебное пособие / под общ. ред. А.В. Решетникова. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: ГЭОТАР-МЕД, 2004. – 272 с.

УДК 351.773

Іванов Юрій Борисович, доктор економічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи. **Бережна Юлія Володимирівна**, аспірантка. Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. **Інструментарій державного регулювання сфери охорони здоров'я в Україні**. Виокремлено інструментарій державного регулювання сфери охорони здоров'я в Україні для подальшого формування рекомендацій щодо його вдосконалення. Запропоновано класифікацію інструментів державного регулювання сфери охорони здоров'я в Україні.

Ключові слова: сфера охорони здоров'я, інструментарій державного регулювання, класифікація інструментів державного регулювання сфери охорони здоров'я.

УДК 351.773

Іванов Юрій Борисович, доктор економічних наук, професор, заступник директора по науковій роботі. **Бережная Юлия Владимировна**, аспірантка. Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины. **Инструментарий государственного регулирования здравоохранения в Украине**. Выделен инструментарий государственного регулирования здравоохранения в Украине для дальнейшего формирования рекомендаций по его совершенствованию. Предложено классификация инструментов государственного регулирования здравоохранения в Украине.

Ключевые слова: сфера здравоохранения, инструментарий государственного регулирования, классификация инструментов государственного регулирования здравоохранения.

UDC 351.773

Ivanov Yuriy B., Doctor of Economics, Professor, Vice-Director for Research. **Berezhna Julia V.**, post-graduate. Research Centre of Industrial Problems of Development, NAS of Ukraine. **Instrumentation of the health protection sphere state regulation in Ukraine**. Instrumentation for the state regulation of the health protection sphere in Ukraine is provided for further development of recommendations on its improvement. The classification of instruments for the health protection sphere state regulation in Ukraine is suggested.

Keywords: health protection sphere, instruments of the state regulation, the classification of instruments for the state regulation of the health protection sphere.